

OLASZ

Az olaszországi könyves szakmát és az olvasók egyre gyérülő táborát – bár egy hatvanmillió országban a fogyás relatív, mindig marad valaki, aki olvas, és eltartja a kiadóipart – a kora nyári hónapokban a három legrangosabb irodalmi díj, a Premio Strega, a Premio Campiello és a Premio Viareggio-Répací „előfutamáiról”, azaz a válogató szavazások eredményeiről szóló hírek tartották izgalomban. Egyre többen panaszkodnak arra, hogy a díjak odaítélése manipulatív módon történik, valójában négy-öt, a piacot uraló kiadóvállalat versenystábjából kerülnek ki rotációs üzemből a győztesek, s ez több neves író is arra készítetett, hogy eleve lemondjon a nevezésről. Heves polémiák zajlottak erről az országos és a regionális sajtóban egyaránt, a Strega-díj egyik zsűritagja, a neves ferrarari író, Roberto Pazzi például egyenesen kétségbeejtőnek nevezte a helyzetet, mondván, hogy a kereskedelmi érdekek nyilvánvaló felülkerekedése nemcsak a legértékesebbnek számító irodalmi díj hitelét vonja kétségbe, hanem az olvasó bizalmát is megrendíti, hiszen odalesz a mérce, a megbízható iránytű, amely mindeddig segített a tájékozódásban, a mit olvassak kérdésében, és végképp nem elhanyagolható szempont az sem, hogy egy rangos díj a nemzeti irodalmi kánon alakulásához is hozzájárul. Az is elgondolkodtató, hogy a Strega és a Campiello döntősei között két azonos név is szerepel, vagyis valójában 6-7 mű jut el odáig, hogy a döntőzők egyáltalán figyelembe vegyék őket. A három rangos díj valamelyikének az idén Andrea Vitali, Margaret Mazzantini, Antonio Scurati, Cesarina Vighy, Edith Bruck a várományosai, hogy csak a legtöbbet reklámozott szerzőket említsem.

A Campiello és a Viareggio-díj nyertesét összel hirdetik ki, de az idei Strega-győztes július 2-án átvehette a díjat: Tiziano SCARPA az Einaudi Kiadó gondozásában megjelent *Stabat Mater* című regényével már az előszavazásokon is a legtöbb voksot kapta. Vagyis a találgatások beigazolódtak, most a torinói kiadóvállalat volt a sor – így utólag megjegyezve, Daniele Del Giudice nyugodtan visszaléphetett.

Scarpa regénye a mostanában Olaszországban is igen népszerű történelmi művészregény műfajával érintkezik: azaz története egy már önmagában is regényes korban és helyszínen, a Settecento muzsikáló Velencéjében játszódik. A tizenhat éves Cecilia árvaházban él, napjai azzal telnek, hogy hegedül a templomban, a sűrű rács mögött, amely a betérő hívek számára nem engedi látni a fiatal muzsikosok arcát. Álmatlan éjszakáin a teljes egyedüllét sötétje zuhan rá. Ilyenkor fölkel, rejtkehelyére oson, ahol minden éjjel levelet ír a számára legfontosabb, immár csak képzeletében élő személynek, anyjának, aki csecsemőkorában elhagyta: „Egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy a zene fölemel, hogy magasztossá tesz. Szerintem inkább velünk együtt zuhan le, innen a karzatról, mindazoknak a fejére, akik betérnek ide, hogy meghallgassanak bennünket.” Cecilia ilyen ambivalens kapcsolatban él a zenével, amely mindennapi munkát jelent számára. Egészen addig, amíg az árvaházba egy napon új instruktor érkezik. Egy fiatal zeneszerző, pap, orra nagy, haja rőtörös. Antonio Vivaldinak hívják.

Régebbi korok művészeinek titokzatos élete, a művészet és a műalkotás folyamatának rejtélyei számos mostanában megjelent olasz regénynek a fő témája, s ezek jól is fogynak az olasz könyvpiacra. Giulio Romano erotikus képei, Giovan Battista Piranesi látomásai, Caravaggio portréi, Tintoretto színei képezik a sokszor thrillerre emlékeztető regénysztorik háttérét. Csak néhány a legutóbbiakból, nem is jelentéktelen szerzők művei: Roberto CALASSO esszéregénye Tiepolo életének ezoterikus titkait tárja fel (*Il rosa Tiepolo, A rózsaszín Tiepolo*, Adelphi Kiadó), Melania MAZZUCCO – akinek egyik regénye magyarul is olvasható – *La lunga attesa dell'angelo* (*Sokáig várták az angyalt*, Rizzoli Kiadó) regényében Tintorettonak törvénytelen leányához, Mariettához fűződő különleges szerelmét meséli el, és ősszel már a boltokban lesz Mazucco Tintoretto-biográfiája, amely eredeti dokumentumok felhasználásával meséli el a festő és gyermekei kapcsolatát. A Mondadorinál most jelent meg az Oxfordban dolgozó reneszánszkutató, Valentina OLIVASTRI *Prohibita imago* című művészthrillerje, amelynek középpontjában Giulio Romano *Modi*, azaz „módok” (hogy félreértés ne legyen: szerkezési pozíciók) című 16 erotikus rajzot tartalmazó ciklusa áll, amely annak idején felháborította VII. Kelemen pápát, minekutána Pietro Aretino még szonettek is költött hozzájuk. A regény a művészettörténet rejtélyeit a thriller műfajára jellemzően adja elő, felvonultatva a műkereskedők és hamisítók, a középkor és a reneszánsz színpompás-vérmocskos világát. Olivastri regényében egyaránt felhasznál történelmi és áltörténelmi adatokat, játszik velük, manipulálja azokat és velük együtt az olvasó is: az olvasó maga is nyomozóvá válik, s e történelmi játék során jó esetben valós művészeti, történelmi, irodalmi ismeretekhez is jut. A filológia így válik egyfajta új, emotív nyelvvé ezekben a regényekben, amelyek közül egy még a Campiello díj döntőjébe is bejutott az idén, Pierluigi PANZA *La croce e la sfinge. Vita scellerata di Giovan Battista Piranesi* (*A kereszt és a szfinx. Giovan Battista Piranesi hányatott élete*, Bompiani Kiadó) című regénye. Kódolt jelek, megoldatlan rejtélyek, titokzatos személyek; a művészettörténet termékeny táptalajt és remek ürügyet kínál a mai szerzők újfajta krimijehez. S hogy miért éppen Olaszországban vált ilyen népszerűvé ez a műfaj? Talán mert a globalizáció kihívásával szemben egy olasz olvasó számára hitelesebbnek, ösztönzőbbnek hat a művészetek, a középkori városok, a nagy zeneszerzők, az opera világa, mint az amerikai kaptafára készült thrillerek.

Az idei nyár számos kulturális programot kínál a hazai és az itáliai látogató, művészeteket kedvelő vendégeknek: nagyszabású kiállítások, fesztiválok, szabadtéri operaelőadások várják a látogatókat az egész félszigeten.

A milánói Palazzo Reáléban nem mindennapi összművészeti kiállítás várja egészen novemberig a XIX. század végének lombardiai kultúrája iránt érdeklődő közönséget. A *Scapigliatura* a milánói bohémek által elindított kulturális reformmozgalom volt, az elnevezés is erre utal: a *scapigliato* szó kócos frizurát jelent. A milánói kiállítás számos irodalmi dokumentum, grafika, karikatúra, képzőművészeti alkotás, színházi díszlet segítségével mutatja be ezt az Alpokon túli mintákat követő mozgalmat, amely az egységes Olaszország első önálló művészeti irányzata lett, sok tekintetben a XX. század eleji avantgárd törekvések, főként a futurizmus előfutára.

A római nagy kiállítások közül most csak egyet emelek ki, a Capitoleumi Múzeum nagy *Beato Angelico, a Reneszánsz hajnala* című kiállítását, amelyhez fogható ötven éve nem rendeztek Olaszországban, ezzel az idei szemlével a művész halálának 550. évfordulója előtt tisztelegnek. A hazai és a világ legnagyobb múzeumainak anyagából összeállított kiállítás olyan művek is szerepelnek, amelyeket eddig még soha nem láthattott a közönség, s amelyekből a festő, a rajzművész, a miniátor Fra Giovanni da Fiesole egész életműve feltárul.

A zenei-színházi szabadtéri fesztiválok közül kiemelkedik a veronai Aréna nyári évada, a szabadtéri színházi fesztiválok közül pedig a Spoleto-ban június végén, július elején megrendezett Festival dei Due Mondi, amelyen különleges vendégként Bob Wilson szerepelt egy Beckett-darabban, valamint Woody Allen operaelőadás rendezőjeként debütált Puccini *Gianni Schicchi* című vígoperájával.

(Lukácsi Margit)

„A Kikötői hírekben az a legjobb, hogy csöppet sem szentimentális”
(Cate Blanchett, a Kikötői hírek c. film szereplője)

„A Kikötői hírek arról szól, hogyan találunk közösségre az egyes emberek”
(Julianne Moore, a Kikötői hírek c. film női főszereplője)

ANGOL

Néha sokáig keresem azt a frappáns ötletet, amelyre összetartó erővel fűzhetők rá a gondolataim, és nem kevés számítással – most ebből a keresésből kreáltam egy kezdő mondatot. Aztán csak kerülni kell a giccset és ügyelni, hogy ne pattanjon meg a szál és ne guruljon szerteszét a gondolat. Nem mintha a szabadjára engedett nyelvvvel bármi gond lenne, de akkor áthajolna a szöveg egy nehezen követhető kísérleti prózába. Mikor hogy sikerül egy jó kezdetre rálelni. Viszont a legrosszabb kezdőmondatért járó Bulwer-Lytton-díj egy olyan kísérletre szólítja fel a pályázót, hogy minél izléstelenebb fiktív regénykezdettel rukoljanak elő. A giccs követelmény. A díj szlogenje: „Sötét és viharos éjszaka volt...” Ez eredetileg Edward BULWER-LYTTON egyik írásának a kezdő mondata, melyet Snoopy is előszeretettel plagizált, miközben regényének megírásáról álmodozott. David McKenzie nyerte az idén a díjat a kezdetek kezdetéért: „Mikor a telehold egészen magasra hág, a szél északkeletről, a Nantucket Sound felől fú, és a kutyák minden földi ok nélkül üvöltöttek...” Bulwer-Lytton ük-ük-ükünökája vitára hívta ki Scott Rice-ot, a díj alapítóját, hogy megvédje nevetségessé tett elődjének hírnevét. Snoopy ellen egyelőre még nem emeltek vádat.

Az Év Skót Könyvének díját James KELMAN regénye, a *Kieron Smith, boy* kapta. „A régi helyen a folyó nem volt messze az utcánktól.” Szürke kezdőmondat, de legalább nem árul zsákhamacsát. A Guardian dicséri Kelman írói tehetségét és előző regényeit, de a díjnyertes könyvről azt írja, hogy „egyszerre forradalmi és nagyon-nagyon unalmas.” A regény egy kisfiúról, Kieronról szól. Bigott és gyáva apa és egy domináns anya, aki nyíltan, minden gatlás nélkül mutatja, hogy jobban kedveli másik fiát, Mattet. Aztán ott vannak még a nagyszülők, akiknek a szeretetét igyekszik elnyerni a mellőzött fiú. Kelmannak az a koncepciója, hogy a legtöbb embernek a gyermekkor nem drámák körül forog, hanem eseménytelen hétköznapi jellemzők. Mindent a gyermek nézőpontjából láttat, az ő nyelvezetét, észjárását használja. A gyermeki hang mögött pedig nem bújjik el a rafinált író, aki ismeri a történetmondás és hatáskeltés minden csínját-bínját. Kelman művésziileg hazugnak tartaná „kanállal belénk tömni a fiú elbeszéléséből hiányzó dimenziókat” – írja a Guardian. Az olvasó ne várjon ezért nagy drámákat és katartikus jeleneteket. Ízelítőül vegyük azt a részletet, mikor Kieron elveszíti az aznap kapott biciklijét, így tör fel belőle az indulat: „Ez volt a valaha legrosszabb. A leges-leges-legrosszabb. [...] Nem jutott semmi sem az eszembe, ami rosszabb lett volna. [...] Soha, de soha nem tennék semmi, de semmi ilyet újra; soha, soha, de soha többet.”

Ausztráliában is az irodalmi kitüntetések hónapja volt. Tim WINTONnak ítéltek a Miles Franklin-díjat a *Breath* című regényért. A történet magával ragad, a narrátor jól vezeti a szálakat, a rejtélyt fenntartva fokozatosan adagolja az információkat. Viszont az első személyű narrátor elbeszéléséből hiányzik az önmagáról és másokról leplet lerántó őszinteség, emiatt bizonyos szálak kifejtetlenek maradnak. A főszereplő félresiklott házassága az előtte megismert eseményekből önmagában nem vezethető le, bár a narrátor ezt sugallja. Ugyan néhány álmát leírja, de ez mégis kevés, átlátok rajta, hogy nem lát át magán. Szörfözés, barátság, drog, valamint egy 14 éves fiú és egy 25 éves életunt nő kapcsolata, aki fojtogatásos szexuális játékokba avatja be a fiút. Az időközben éretté vált férfi meséli el gyermekkori élményeit, mégsem rakódott az erotikus emlékre egy olyan újabb látószög, amely színezhette az erről szóló rész gyermek hangját. Ez a szexjelenetek leírásánál igazán zavaró, és akkor enyhén fogalmaztam. A regény méltán pályázhat a Rosszul Megírt Szex Díjára, hogy pontosak legyünk, anti-díjára, melyet tavaly már John UPDIKE és Paulo COELHO is megkapott. Olyan helyeken, ahol az érett férfi hangját halljuk, egy olyan bölcs férfi szerepében lép fel, aki már maga mögött hagyta a fiatalkori kicsapongásokat, sok mindent tud és ért az *auto-erotic asphyxiation*ról és annak következményeiről, szemben a „keményített egyenruhában villogó suhancokkal”. Kicsit didaktikus színezetet kap a próza. Az írónak jó érzéke van a szereplői beszélgetéséhez, a tengerrel, a hullámokkal való bámulatra méltó szerelem pedig valóban gyönyörűen megírt.

Alice MUNRO, a kanadai író nő magyarul is olvasható gyönyörű prózájáért vette át a Booker nemzetközi díját. Tömör, lényegre törő nyitó mondataival beleránt a mű teremtett világába. „Királyi verés. Ezt ígérte Flo.” (*Királyi verés*). „Túl sok ez így. Túl sok minden történik egyszerre, túl sok szereplővel.” (*Másképpen*).

Most már csak egyetlen kérdés maradt hátra, hogy mi legyen a zárómondat. „The accidental clarity” vagyis a „Véletlen tisztánlátás” – ezzel zárja Munro az utóbb említett novellát, és tánlátás” – ezzel zárja Munro az utóbb említett novellát, és egy darabig töprenghetek azon, hogy akkor a keresésben minden találás a véletlennek kiszolgáltatott. (Márkus Krisztina)

FRANCIA

További nyári olvasmányok után keresgélve akadtam rá „a nyár krimije”-titulust viselő könyvre: Arnaud DELALANDE író, forgatókönyvíró *Les Fables de sang* (*Véres mesék*, Grasset) című bűnügyi történetére. Még a krimik számára is kimeríthetetlen kincsbánya a francia középkor a mindenkori intrikus királyi udvarral. Így érezhette ezt Delalande is, hiszen helyszíneként Versailles-t választotta, korszakként az 1770-es éveket, főszereplőként pedig La Fontaine-t és egy Virevolta nevű velencei titkosügynököt. Egy sorozatgyilkos tartja rémületben a királyi udvart: hat áldozata van, és mindegyik gyilkosságát egy-egy La Fontaine-mese illusztrációjaként követi el.

A 2008-as esztendő legjobb első női regénye-díjat idén májusban ítéltek oda Olivia ELKAÏM írónőnek a *Les graffitis de Chambord* (*Chambord falírkái*, Grasset) című regényéért. A mű az emlékezet és a feledés könyve, enigmatikus történet három férfiről és három korszakról. Trevor 2006-ban magányos bankárként él, Simon 1945-ben zsidó íróként bujkál, Isaac pedig ellenálló 1940-ben a chambord-i hálózatban. Így találhat rá a 17. századból származó feliratokra a kastély titokzatos járataiban. A három sors fokozatosan kapcsolódik össze, de nem csupán a családi emlékezet könyve a regény, hanem nagyon hangsúlyosan a kulturális emlékezeté is, hiszen fontos szál a történetben a Louvre-ból a chambord-i kastélyba menekített műalkotások sorsa.

A Le Télégramme nevű breton napilap olvasói díját Annie ERNAUX *Les années* (*Esztendők*, Gallimard) című regénye kapta. Az 1940-ben született írónő 1984-ben Renaudot-díjas volt, tavaly pedig életműve egészéért megkapta a Prix de la Langue Française-t, azaz a Francia Nyelv Díját. Ezt a regényét prousti vállalkozásnak minősítik: célja megragadni az időt egy harmadik személyű önéletrajzon keresztül. A narráció a tenger és az emlékek hullámszásának párhuzamával kezdődik. Saját magyarázata szerint két döntő periódus adódott életében: a második világháború és az 1968-as események. Úgy érezte, hogy gyermek- és kamaszkora, valamint a negyvenes évei között több meghatározó változás történt, mint azelőtt egy évszázad alatt, és a személyes sorsot próbálta megjeleníteni a kollektív emlékezettel összhangban.

(Klopfer Ágnes)

NÉMET

Nyár elején hagyományosan két nagy esemény, a Büchner- és a Bachmann-díj, illetve a Német Irodalmi Napok eseményei körül forog a német irodalmi élet. 2009-ben a hetvenéves Walter KAPPACHER kapja életművéért a legrangosabb elismerést, a Büchner-díjat. Az Akadémia indoklásában kiemeli, hogy a szerző több évtizedes munkássága alatt nagyon figyelemre méltó, ám eddig szinte egyáltalán nem méltatott életművet hozott létre. A Salzburg mellett élő, sokak által kifejezetten visszahúzódnak tartott író eddig valóban nem kényeztette elismerésével a szakma. Kappacher a hetvenes évek közepe óta publikál, több mint harminc éve pedig kizárólag íróként tevékenykedik. Műveiről szórványosan ugyan már korábban is megjelent egy-egy lelkes hangú recenzió – Martin Walser például a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla –, mégis csupán utolsó két regénye, a *Selina* (2005) és az idei *Fliegenpalast* hívta fel rá a szélesebb közönség figyelmét. Utóbbit jól sikerült művészregénynek tekintik, amely egészen közeli képet fest Hugo von Hoffmannsthalról, és a szerző bevallása szerint részben önmagáról is. Kappacher írásait halk hangú, muzikális prózaként jellemzi az Akadémia. Olyan próza, amelyet melankolikus kérlelhetetlenség jár át és felvilágosít saját magunkról. A csend elsőpró erejű szívóereje járja át szövegeit és ez árad a téli Grabbenseeről készített fényképeiről is. Műveinek hősei is csendes alakok, akiket alapvetően a távozás és a magányba menekülés mintája határoz meg. A lemondás azonban előremutató folyamat, hiszen szereplői számára a magány önmaguk megismerését teszi lehetővé. „A lehető legnyugodtabb gesztussal nyilvánítja Kappacher életműve a külső magányt belső végtelenségé” – írja róla Paul Ingendaay (FAZ).

Míg a Büchner-díj az idei kivételtől eltekintve általában a már „befutott” szerzők nagybetűs elismerése, addig a Bachmann-díjban éppen az az érdekes, hogy teret és publicitást kínál a fiatal alkotók is számára is. Az idén a tavalyinál valamivel hosszabb, háromnapos felolvasás-sorozat végén négy szerzőt díjazott az elismert kritikusokból, publicistákból és írókból álló zsűri. A 25 000 eurós Bachmann-díjat a zsűri szavazatait Ralf Bönttel szemben 5:2 arányban elnyerő Jens PETERSEN kapta. Az 1976-os születésű, Zürichben élő neurológus első könyve, a *Die Haushälterin* (DVA, 2005), azaz *A házvezetőnő* nem éppen szokványos módon azonnal nagy szakmai elismerést vívott ki, hiszen jelölték a 2005-ös Német Könyvdíjra. A Bachmann-díjra nevezett új regényrészlet a *Bis dass der Tod...*, vagyis *Míg a halál...* címet viseli. A különösen megrázó és felkavaró történet Alex, a férfi főszereplő szemszögéből mutatja be, hogyan készül megtenni halálos beteg, szenvedő kedvesének szerelme jegyében a tőle telhető legnagyobb szívességet, és meghozni egyben szerelme legnagyobb áldozatát. A szentvelen, idegenek által elősegített eutanázia helyett a gyorsabb, brutálisabb, ámde fizikailag talán mégis kevésbé fájdalmas pisztolyhalál mellett dönt. Terve szerint, miután megbizonyosodik kedvese haláláról, maga is öngyilkos lesz, a felolvasott részlet azonban nyitott marad, a gyilkosság után összetört és összezavarodott szereplő a vasúti töltés felé veszi útját. A nyomasztó történet nem kevésbé nyomasztó környezetben – ahogy Ijoma Mangold fogalmazott – egyfajta civilizáció utáni periférián játszódik, ahol minden szürke és hideg, kopott, fakó és színtelen. A lidércnyomásos atmoszférát tovább fokozza a jelen idejű elbeszélés módja és még a boldog idők fel-felvillanó emlékképei sem képesek igazán feloldani, hiszen sokkal inkább a veszteség artikulálódik felidézésük által. Igazán izgalmas úgy várni a regény 2010 őszi részletére tervezett megjelenését, hogy nem tudni, hol helyezkedik el benne ez a részlet, és a történet számai ehhez képest vajon előre vagy visszafele futnak majd az időben.

A 10 000 eurós Kelag-díjat a fizikusokól író fizikus, Ralf BÖNT kapta a *Der Fotoeffekt*, azaz *A fotóeffektus* című regényrészletért, amelyben egy foton az elbeszélő, aki vagy ami szédítő hely- és cselekményugrásokban beszél két nagy fizikus, Michael Faraday és Heinrich Hertz életéről. A szokatlan elbeszélő és elbeszélő-szerkezet mellett a zsűri nyilván azt is értékelte, hogy az újabb tudósregény messze nem Kehlmann-utánpot. (Vö.: Daniel Kehlmann: *A világ fölmérése*, ford.: Fodor Zsuzsa, Magvető, 2007.) A 3-Sat díjat *Winterfisch*, vagyis *Téli hal* című elbeszéléseért Gregor SANDER, míg azt Ernst Willner-díjat Katharina BORN kapta *Fifty-fifty* című regényrészletéért. A közönségszavazás eredménye alapján Karsten KAMPITZ térhetett haza *Heimgehen*, tehát *Hazatérés* című írásáért. Ennél több sajnos nem fér a rovatba, de mindenkit biztatok, keresse fel a Bachmann-díj honlapját (<http://bachmannpreis.orf.at/bachmannpreis>) és válogasson kedvére a felolvasások között, vagy nézzen bele a zsűri izgalmas vitáiba, amelyek ismét helyt adnak a közhelyszerű mondanak, miszerint ízlések és pofonok különbözőek.

(Paksy Tünde)

OROSZ

Vajon ULICKAJA könyveinek elkapkodása hatással lesz más orosz írók sorsára, hazai fogadtatására? Megjelent most például a Napkútnál Szasa SZOKOLOVtól a posztmodern mítoszregényként jegyzett *Bolondok iskolája*, s a recenzens aggódik, hogy nem lesz belőle divat, hisz ez igényes irodalom.

Az oroszok írnak rólunk, A. MELIHOV például az Inostrannaja litteraturába és az Izvesztyijába, többek közt a Polcz Alaine-nel való ismeretségéről. Továbbra is örvendezik, Ulickajához hasonlóan, hogy már önként választjuk s hívjuk meg őket magunkhoz mindenféle felső nyomás nélkül – ő viszont igenis kötelező olvasmánnyá tenné Oroszországban Polcz Alaine *Asszony a fronton* című önéletrajzi prózáját.

Elmondhatatlanul hosszan elmélkednek egy irodalmi kerekasztal résztvevői (a beszélgetés a *Zsurnalnij Zal klubjában* zajlott) internetes irodalmi portáljukon a „nemzetközi orosz irodalom”-ról. Amelynek alapkritériuma továbbra is, hogy orosz nyelvű, azonban már nem kötelező jelleggel, mint a közelmúltban. A legitim antropomorf jelleg, az emberi mértékek, a magánszféra védelme jelenthetik azt az újdonságot benne, ami a totalitárius rezsim alatt nem fejlődhetett ki. Már van rá mód, hogy ne érvényesüljön a „moszkvai nyomás”, ne kelljen folyton hazai fejjel s hazai kontextusban gondolkodni, hanem távol élve Oroszországtól az emberről magáról, magánéletéről, más emberekkel való viszonyról szólhasson az (akár orosz) író. Új gondolatok, érzések lehetősége sejlík fel a horizonton.

Bár, mondja egyikük, a színvonalas irodalmárok fele Moszkvában él, ettől a tényről nehéz eltekinteni. (Nem csak az orosz nyelvű irodalomban működik az igény, hogy legalizáljon a centrum. Esetükben: ami oroszul íródik, azt moszkvai kiadó is adja ki, s moszkvai kritikusok foglalkozzanak vele. A világnyelvek, a több országra kiterjedő irodalmak esetében ugyancsak igény van a hasonló kontrollra, ez az elterjedt működési mód, vélik.) S nem mellékes elvárás, hogy azért mégiscsak az orosz világról írjon az orosz író, bárhol is él, gondolják néhányan – az általános emberi témákra kíváncsi olvasók más nyelven, az új haza nyelvén is hozzájutnak a nem-speciális orosz tárgyhoz.

A mai orosz irodalom helyzetét alapvetően jellemzi, határozza meg a nemzetköziség, a határon túliság. Ami nem jelenti, hogy távol Oroszországtól korszerűbben, avantgárdabban írnanak – sőt, a földrajzi távolság gyakran hagyományörzőbb írásmódot indukál. A közeli külföld inkább kísérletező esztétikailag.

A korábbi geopolitikai alapú hármasság sem bírt egyértelmű esztétikai érvénnyel; a szovjet-hivatalos, emigráns és szamizdat kategóriák közt volt az esztétikai meglepetésnek is számos esélye, mára viszont már végképp nem kell megrekedni az emigráns író szerepében – egyik művet meg lehet írni itt, a másikat ott.

Tendencia, hogy a külföldön élő, kvalifikált munkát végző, a helyi társadalomba beilleszkedett, megállapodott középosztály szépirodalmat oroszul, minden mást pedig a befogadó ország nyelvén olvas. S hogy beszélhetünk-e már posztmodern-rációs regionális orosz kultúrákról, pl. franciaországi orosz irodalomról, amin Vlagyiszlav Hodaszevics még igencsak csodálkozott volna, azt az adott irodalom öntudata, legitimációs ereje, kohéziója, sajátlagossági kritériumai döntenek el. Fontos elem az érzékelhető elkülönülés mellett az is, hogy képes-e kommunikálni környezetével, az őt körbevevő irodalmakkal, s hogy integrál-e, szintetizál-e. Hogy hat-e rá a befogadó ország, s miben színesíti művészetét. Ellenpéldákat is hoztak a vitázók: Gogolt nem érintette meg az olasz nyelv itáliai tartózkodása alatt – különlegesen varázslatos orosz nyelven alkotott ott. Természetesen meg kell különböztetni a nyelvi és egyéb kulturális hatást, kontaktust, mondják.

Egyre jobban kirajzolódnak a regionális centrumok, kezdenek egyéni arculatot öltetni sajátos szellemi karakterrel, stílussal, iskolateremtő potenciállal, helyi rendezvényekkel. Ilyen az izraeli, a kalinyingrádi, az alsó-novgorodi, a jekatyerinburgi, a kazahsztáni decentrum. Az első speciális: a nemzeti identitás tekintetében erőteljesen kötődésű (Kastanov, Markis, Grobman, Vajman).

A net pedig ezeket a mezőket fedésbe vonja. Az internetes megjelenés hozta vissza az alkotókedvet a tizenhét éve hallgató jeles költőnek, Alekszej Cvetkovnak.

Ha a befogadó ország nyelvén ír az ott élő orosz író, nagyobb ismertségre tehet szert, mint a moszkvai kánon szerinti legjobbak – el is hangzottak példák ilyen nevekre. A nyugati sikerlisták nem egyeznek az otthoniakkal, Andrej Kurkovról kérdezik például a külföldön megjelenő orosz kritikust – ezt a szerzőt otthon nem sokra tartják, alig ismerik. S olyan populáris írók menedzselik jól magukat, mint az orosz Szibéria-vodka-maffia egzotikus háromszögről tudósító Steingart – a beszélgetőtársak abban megegyeztek, hogy divatjelenségek mindig lesznek, nem kell harcolni ellenük, maguktól múlnak majd ki. Az azért aggasztó, hogy a hazai – és szerintük helyes – értékrend kevésbé érvényesül, a külföldön élő és orosz irodalmat előadó, terjesztő orosz írók sem feltétlenül azt képviselik. (Vannak azért a helyi és hazai progressziót egyesítő alkotók, akik fordítják is az értékeket: Je. Osztasevszkij, P. Golub, M. Jankelevics, F. Nyikolajev.) Pelevin lehetett volna Eco- vagy Borges-szintű név, nem lett az, Akunyit olvassák még leginkább – szinte új Tolsztojként tekintenek rá, képzelhetik, említette keserűen egyikük, s hogy Ulickaja angolszász területen eddig nem robbant be.

Az oroszok iránti érdeklődés csúcsait vizsgálva megállapították, hogy közvetlenül a szovjet éra utáni, azt leleplező Dugyincev-, Ribakov-féle társadalompolitikai lektürt egyszerűen kiadták mindenütt, aztán befellegzett az orosz irodalom iránti tömeges méretű lelkesedésnek.

Kína állt a helyükre.

(Gilbert Edit)

SPANYOL

A madridi könyvesboltok polcain idén nyáron a strandoláshoz kínált könnyed olvasmányok mellett örvendően sok színvonalas szépirodalommal is találkozhatunk. Ilyen a kolumbiai Ángela BECERRA regénye, az *Ella que todo lo tuvo* (Planeta), mely az idei év Casa de América díjának nyertese lett. Az 52 esztendőes szerzőnő jelenleg Barcelonában él, és az irodalom mellett festészettel, szobrászattal is foglalkozik. Ami a díjnyertes regényt illeti, egy riportban maga a szerzőnő számol be arról, hogyan látta meg leendő műve főhősét egy este a firenzei Harry's bárban: egyszer csak belépett az ajtón egy fekete kalapos, titokzatos nő, akinek az arcán valami különös szomorúság ült – belőle gyúrta Becerra regényének főszereplőjét, az írónőt, aki mindent elveszített, így nem írhat többé. Rajta kívül megjelenik a műben Lívído, aki az 1966-os nagy firenzei árvíz után megmaradt régi könyveket őrzi: az ő alakját Becerra egy régi tanáráról mintázta. A regény központi témája a magány, a frusztráció és természetesen a szerelem; Becerra sajátos stílusát pedig a kritika a „mágikus idealizmus” kifejezéssel illeti – az irányzatot nem csupán az írónő művei, de életvitele is illusztrálja. Az említett riportból például kiderül, hogy Ángela rendszeresen futni jár az erdőbe, ahol a nyomába szegődő nyulakról sem feledkezik meg: mindig visz nekik friss sárgarépat.

Egy másik rég megérdemelt siker Andrés NEUMAN (1977–) Alfaguara-díja. A fiatal, Buenos Aires-i születésű szerző ma Granadában él, ahol először az egyetemen tanított latin-amerikai irodalmat, ma pedig elsősorban publicisztikával foglalkozik: írásai a többi közt az *Abc*, a *Clarín*, az *Ideal* és a *Sur* hasábjain jelennek meg. Neuman első regényét (*Bariloché*) 22 évesen publikálta, és nyomban számos irodalmi elismerésben részesült. Verseskötetei is az irodalmi pályázatok – és persze az eladási listák – élén szerepelnek, novellásköteteiben a műfaj elméleti kérdéseivel is foglalkozik, sőt a kispróza műfajának lehetőségeiről számos antológiát, tanulmánykötetet szerkesztett és írt. A most kitüntetett regény, az *El viajero del siglo* arra vállalkozik, hogy a XIX. század Európáját mutassa be XXI. századi szemmel; persze az ambiciózus történelmi-irodalmi kísérleten túl találunk itt is szerelmi szálakat (a történet egy utazó, Hans viszontagságait beszéli el), kalandot; ám a regény mindvégig a Neumantól megszokott, míves, színvonalas prózával örvendezteti meg az olvasót.

Különös, műfajokon átívelő kísérletnek lehetünk tanúi, ha kézbe vesszük Javier Sáez de IBARRA *Mirar al agua c.* kötetét. A szerző tizenhat novellán keresztül igyekszik végigjárni a képzőművészet és az irodalom határterületeit; a novellák különféle képzőművészeti alkotásokat, műfajokat, művészi attitűdöket vizsgálják: a *La poesía del objeto*, mely egy öngyilkosság krónikáját tárja az olvasó elé a tárgyak szemszögéből, a halál esztétikájáról illetve az emberi akarat átlényegítő erejéről gondolkodik. A *Ready-made* tulajdonképpen nem egyéb, mint rendhagyó kiállítási katalógus, melyben földönkívüliek veszik górcső alá a Földön talált „tárgyakat”, nevezetesen egy hájas utcanőt és egy agastyánt. A szöveg az avatatlan, felkészületlen művészettörténeti attitűd kritikája Marcel Duchamp és Xul Solar példáival megvilágítva. Az *Autorretrato* egy író története, aki megbízásra saját önéletrajzát írja; miközben a szerző a festői önarckép lehetőségeit is számba veszi Rembrandt és Gauguin művei segítségével.

Nemrégiben készült el a mexikói író, Juan VILLORO internetes oldala, melyen keresztül betekintést nyerhetünk e sokoldalú szerző munkásságába. Életművének és regényeinek ismertetésén túl a weblapon néhány novelláját is elolvashatjuk; az *Amados monstruos* című részben az általa nagyra becsült írókról (pl. Juan Gelman, Francisco Hinojosa, Jack Kerouac, Truman Capote, Norman Mailer) szóló publicisztikai írásait kísérhetjük figyelemmel; de találunk itt politikai írásokat, személyes hangütésű esszét (*Barcelona como imagen; La ciudad de México: mujer barbuda*), vagy éppen futballról szóló rövid szövegeket is. Az oldal híreit folyamatosan frissítik, miközben arról sem feledkeznek meg, hogy a legújabb kötetekről letölthető pdf-formátumban adjanak rövid előzetest. (www.juanvilloro.com)

Buenos Airesben az Estrella del Oriente-csoport a napokban mutatta be a *Ballena-Va Ilena* elnevezésű projektet, mely nem kisebb célt tűzött ki maga elé, mint hogy önként jelentkezőket egy különös beavatási szertartás során műalkotássá változtasson. A projekt alaposan dokumentálja a műalkotássá formálódás egyes szakaszait – a folyamat egy bálna alakú, hatalmas hajón zajlik, mely nyomban el is szállítja a vállalkozó kedvéket az általuk megjelölt múzeumba –, a szerzők pedig egy szerződést is mellékelnek, melyben az átváltozás jogi vonatkozásai vannak bámulatos alaposággal lefektetve. A jelentkezés folyamatos, bárkiből lehet műalkotás: www.estrelladeloriente.com.

(Kutasy Mercédesz)

KIFÜRKÉSZHETETLEN
az a valóság, amely
látzatokból áll össze,
és ezek a
KIFÜRKÉSZHETETLEN
látzatok azt sugalmazzák,
hogy ez maga a valóság.

/egy ismeretlen töménységkutató/

Vakajtó